

Nieuwe betekenis voor 17e-eeuwse Nederlandse
vestingwallen in Rusland

Van verdediging naar ontwikkeling

In het Russische stadje Rostov Veliki zijn 400 jaar geleden vestingwerken ontworpen en aangelegd door een Nederlandse vestingbouwer. Vandaag de dag zijn Nederlandse erfgoeddeskundigen betrokken bij de herontwikkeling van dit bijzondere gedeelde erfgoed.

TEKST EN FOTO'S: JON VAN ROOIJEN

DE SKYLINE VAN DE VESTING ROSTOV VELIKI.

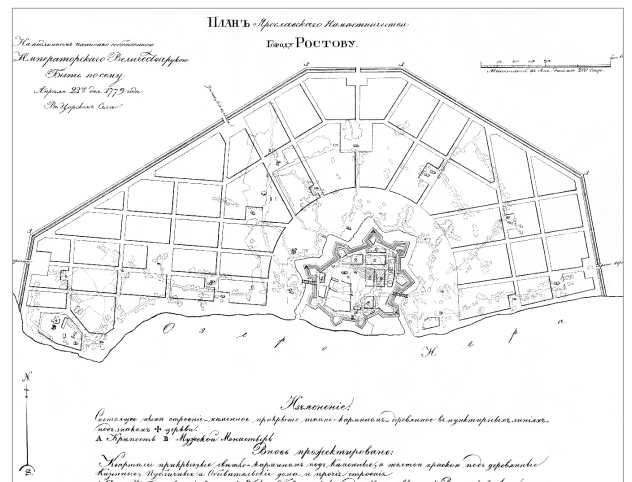

DE VESTINGWERKEN VAN ROSTOV VELIKI (BOVEN) VERGELEKEN MET DE GERECONSTRUEERDE VESTINGWERKEN VAN HEUSDEN (RECHTERPAGINA) (FOTO'S DAAN LAVIES).

KAART 1760 VAN DE VESTING ROSTOV VELIKI (COLLECTIE STAATSMUSEUM ROSTOV).

KAART 1779 STADSUITBREIDING VAN ROSTOV (COLLECTIE STAATSMUSEUM ROSTOV). HET GEBIED ROND DE VESTING WERD VRIJGEHOUDEN. DIT GEBIED IS NU NOG VRIJWEL ONBEOUWD.

Rostov Veliki, een van de oudste steden van Rusland, ligt halverwege Moskou en Jaroslavl. Het was ooit een knooppunt en religieus centrum op de belangrijke Wolgahandelsroute tussen Noordwest-Europa en de Kaspische zee. Dat is nog altijd zichtbaar in het prachtige 17e-eeuwse kloostercomplex dat is omgeven door imposante muren en verschillende handelsgebouwen. Dit klooster, waarvan het ontwerp verwijst naar de hemel op aarde, was een geliefde pleisterplaats voor Russische vorsten die er hun eigen verblijven hadden. Door zijn reputatie als belangrijk religieus centrum zou Rostov Veliki zodanige bescherming 'van boven' genieten dat stevige fortificatie niet nodig was. In 1608 werd de stad echter door een Pools-Litouwse invasiemacht ingenomen en grotendeels verwoest. De toenmalige religieus leider, patriarch Filaret, vader van tsaar Michaël Romanov I, werd daarbij gegijzeld. Na zijn vrijlating vroeg hij zijn zoon de stad van betere verdedigingswerken te voorzien. Uit een brief in Russische archieven blijkt dat een zekere Jan Cornelius van Rodenburg uit de Nederlanden de eer had deze aan te leggen.

In dienst van vorsten

Over het vroege leven van Van Rodenburg is weinig bekend. Uit een kaart uit 1630 blijkt dat hij landmeter was bij de aanleg van de omsingelingslinie bij het beleg van Den Bosch door prins Frederik Hendrik in 1629. Op die kaart verklaart hij dat hij de opmetingen van de linie goedkeurt. Jan Cornelius had zeer waarschijnlijk een belangrijke positie in het leger van de prins. Verder is over zijn carrière in Nederland niets bekend en duikt hij voor het eerst in 1632 weer

op in Rusland. In een brief van 16 augustus dat jaar rapporteert hij aan tsaar Michaël Romanov I over de aanleg van de vestingwerken rond Rostov Veliki. Van Rodenburg klaagt dat arbeiders uit Nederland niet zijn gearriveerd. Over zijn latere leven is meer bekend. Na Rostov Veliki ontwierp Jan Cornelius verschillende vestingwerken in dienst van de Zweedse koning. Zijn werk ondervond dusdanig veel waardering dat hij in de Zweedse adelstand werd verheven.

Simon Stevin

Uit eerdergenoemde brief weten we dat de toen nog onbekende Van Rodenburg betrokken was bij de aanleg van de vestingwerken rond Rostov Veliki. Vermoedelijk heeft hij de fortificatie ook ontworpen, al is er geen direct bewijs. Wel bestaat de vesting uit een onregelmatige veelhoek met negen bastions met de zijden haaks op de tussengelegen wallen, een specifiek kenmerk voor vestingwerken volgens het Oudnederlandse stelsel, bedacht door de wetenschapper Simon Stevin (1548-1620). Stevin schreef toonaangevende verhandelingen over onder andere wiskunde, natuurkunde en vestingbouw. Prins Frederik Hendrik was aanhanger van zijn moderne vestingbouwtheorie. Die kennis kwam van pas bij de aanleg van zijn omsingelingslijnen en veroveringen van veel vestingsteden in de Zuidelijke Nederlanden.

Jan Cornelius van Rodenburg was als landmeter in het leger van Frederik Hendrik ongetwijfeld op de hoogte van het door Stevin geschreven standaardwerk Stercktenbouwing. Maar waarom juist hij voor dit belangrijke project in dienst kwam van de Russische tsaar Michaël is onbekend. Wellicht was het de moedige strijd van de Nederlanden tegen de

Spaanse bezetting en de heroïsche verovering van veel steden door prins Frederik Hendrik op de 'Spanjaard'. Die strijd werd internationaal gevolgd en trok mogelijk ook de aandacht van de Russische vorsten. Frederik Hendrik was niet

Tsaar Peter de Grote geeft relatie Nederland-Rusland nieuwe impuls

De contacten tussen Nederland en Rusland gaan verder terug, maar eind 17e eeuw krijgt de relatie een nieuwe impuls. Dan bezoekt tsaar Peter de Grote de Republiek der Nederlanden tijdens een studiereis door West-Europa. Na terugkeer in Rusland neemt hij Nederlandse experts in dienst, onder wie Nicolaas Bidloo.

Bidloo wordt persoonlijk lijfarts van de tsaar en moderniseert de medische zorg voor het Russische leger. Net buiten Moskou laat hij een militair ziekenhuis en het fraaie landgoed Lefortovo aanleggen. Dat is nu een stadspark midden in de stad. Ook na de tijd van Peter de Grote wordt de uitwisseling tussen Nederland en Rusland voortgezet. Zo zijn er eind 19e eeuw veel contacten tussen avantgardistische kunstenaars en architecten in beide landen. In die tijd zet Sebolt Rutgers met architect Jan van Lochem in het Siberische Kemorovo een mijnwerkerskolonie op naar Nederlandse signatuur.

alleen een kundig strateeg, hij was ook goed bekend met de moderne vestingbouw. Het is dus denkbaar dat Jan Cornelius via de 'vorstelijke weg' is gevraagd een state of the art Nederlands vestingwerk aan te leggen rond Rostov Veliki.

Opvallend goede staat

Aan het Neromeer, waaraan Rostov is gelegen, koos Van

FOTO LINKS:
MUREN KREMLIN ROSTOV

FOTO RECHTSBOVEN:
KAART UIT 1630 VAN
OMSINGELINGSLINIE ROND
DEN BOSCH (COLLECTIE
RIJKSMUSEUM).

TWEEDE FOTO RECHTS:
DELEGATIE UIT ROSTOV
VELIKI OP BEZOEK BIJ NE-
DERLANDSE VESTINGSTEDEN.

DERDE FOTO RECHTS:
RUSSISCHE EN NEDERLAND-
SE DESKUNDIGEN VERKEN-
NEN DE VESTINGWERKEN
VAN ROSTOV VELIKI.

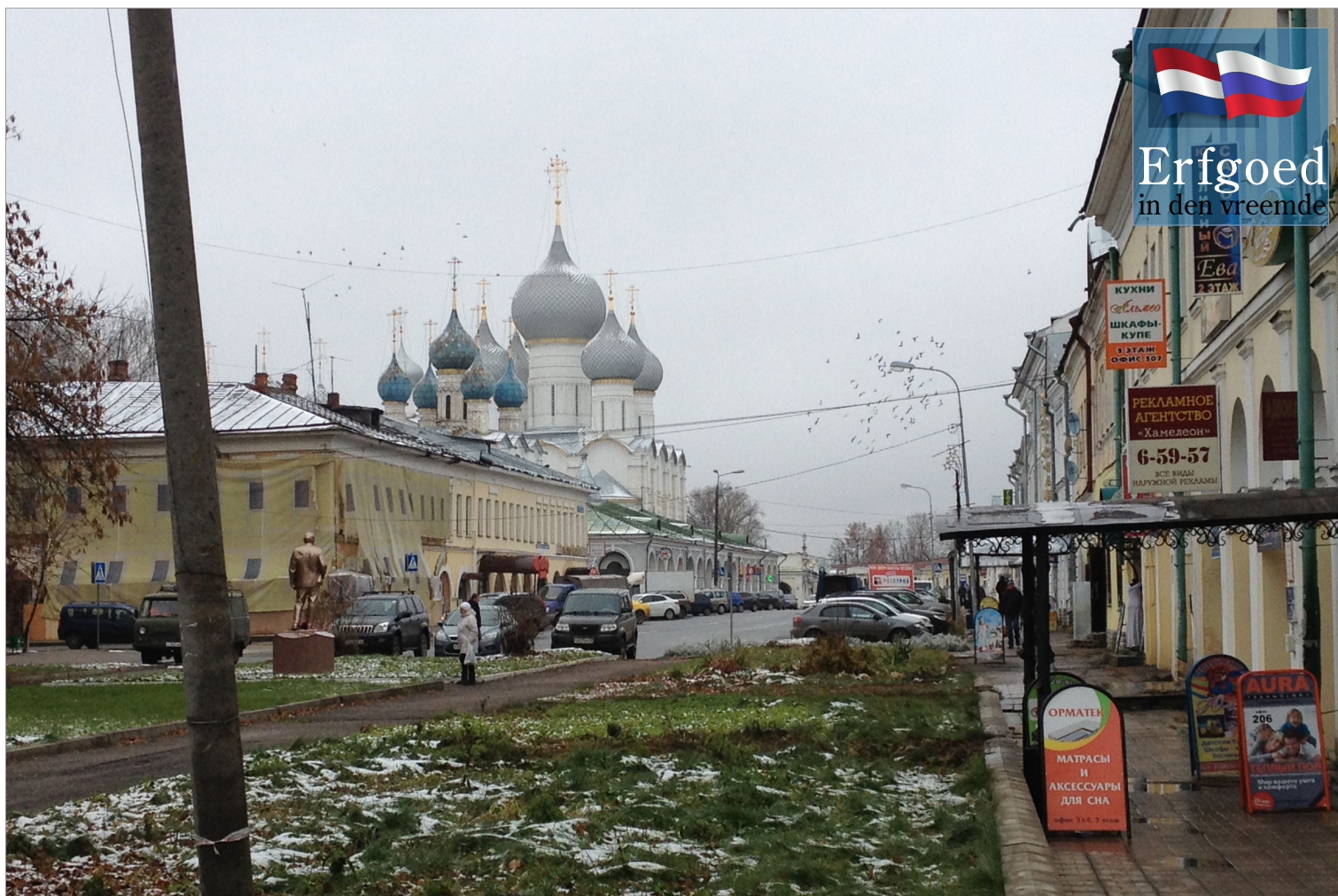
VIERDE FOTO RECHTS:
RUSSISCHE EXPERTS IN
GESPREK OVER KANSEN
VOOR ROSTOV.

Rodenburg voor vrij eenvoudige aarden wallen met enkele bastions. Aanvallen vanaf het water waren in Rusland niet gebruikelijk. Het grote open meer werkte als natuurlijke verdediging. De hoger gelegen landzijde werd voorzien van een zware hoofdwal met ervoor een lage onderwal en een brede gracht. De vesting had van oorsprong open toegangen in de zijde van twee tegenoverliggende bastions. Door deze coupures liep, dwars door de stad, de Wolga-handelsroute. De vesting toont sterke overeenkomsten met Nederlandse vestingsteden van rond 1600. In ons land zijn die vrijwel verdwenen, gemoderniseerd of in de tweede helft van de vorige eeuw gereconstrueerd. In Rostov Veliki is de vesting nog in vrijwel oorspronkelijke staat en nauwelijks vervallen. Dat komt volgens Russische experts mede door het hoge gehalte stro, mest en andere organische resten in de grond die gebruikt zijn voor de aanleg van de wallen, aldus Pavel Kouzmine, senior adviseur bij de Nederlandse ambassade in Moskou.

Hernieuwde samenwerking

De Nederlandse ambassade is al jarenlang betrokken bij deze vesting. Voor cultureel attaché Ida de Kat is Rostov Veliki een van haar favoriete plekken in Rusland. Als straks een wandelroute over de fortificaties is aangelegd, is dat voor haar een prachtig resultaat van de samenwerking tussen Nederland en Rusland op het gebied van gedeeld erfgoed. Het initiatief voor deze samenwerking kwam echter van lokale partijen, vooral de directeur van het plaatselijke museum, Natalia Karovskaya. Met verwijzing naar de eerdere Nederlandse inbreng (door Jan Cornelius van Rodenburg – JvR),

werd ons land gevraagd opnieuw zijn kennis in Rusland in te zetten. Dit keer om te adviseren over de herontwikkeling van de vestingwerken.

In Rusland is men zeer geïnteresseerd in de Nederlandse benadering dat erfgoed niet alleen een last, maar vooral ook een lust kan zijn en kan bijdragen aan de ontwikkeling van een stad en de omgeving. Door een bezoek van een delegatie uit Rostov Veliki aan Nederlandse vestingsteden en deelname vanuit Rusland aan een workshop van de Erasmusuniversiteit Rotterdam (Institute for Housing and Urban Development) en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) op het gebied van stedelijke ontwikkeling nam de belangstelling in Rusland voor de Nederlandse aanpak verder toe. Of deze aanpak Rostov Veliki nieuw leven kan inblazen is een vraag die Nederlandse en Russische deskundigen, onder anderen van het staatsmuseum Rostov-Kremlin, het lokale bestuur van Rostov Veliki, de Russische Stichting Rehabilitatie Russische Buitenplaatsen, de RCE en de Nederlandse ambassade proberen te beantwoorden.

Brede belangstelling

Het hedendaagse Rostov Veliki (circa 35.000 inwoners) heeft een regiofunctie met betrekking tot onderwijs, commercie, administratie en openbaar vervoer. De ooit florerende emaille kunstnijverheid is er nog steeds aanwezig. In de zomer komen vakantiegangers uit Moskou en Jaroslavl er voor hun rust en om te vissen op het Neromeer. Ook het kloostercomplex, sinds 1883 staatsmuseum, trekt nog steeds veel bezoekers. Door de economische teruggang zoeken jongeren echter hun kansen in grotere steden. Het stadsbestuur,

ondernemers en (regionale) organisaties zoeken naar nieuwe impulsen om stad en regio aantrekkelijk en economisch vitaal te houden.

Door de identiteit van Rostov Veliki zichtbaar te versterken kan de stad aantrekkelijker worden voor inwoners, bezoekers en ondernemers. Op het ogenblik wordt bekeken op welke wijze versterking van het imago van Rostov Veliki als vestingstad maatschappelijk en economisch profijt kan bieden aan stad en regio. Het doel is op termijn ook het stadscentrum in oude luister te herstellen. Net als bij de Nederlandse vestingsteden is dat een langzaam en vele jaren vergend proces. Het project geniet echter al brede belangstelling en veel personen, overheden en organisaties in Rusland willen een bijdrage leveren en samenwerken. Voor de herinrichting van de vestingwerken is inmiddels door stadsarchitect Olga Kazakova een voorstel gemaakt. Een wandelpad, zitplekken en ruimte voor verschillende activiteiten moeten de gebruiksfunctie ervan verhogen. Het plan is de vestingwerken zichtbaarder en toegankelijker te maken om daarmee het imago van Rostov Veliki als vestingstad te vergroten.

Konstatin Shevkoplyas, burgemeester van Rostov Veliki, ziet verwezenlijking van het project als belangrijk en actueel voor de ontwikkeling van 'zijn' stad als geheel. Bijzonder waardevol noemt hij de deelname van Nederlandse deskundigen. Shevkoplyas roemt de manier waarop in ons land erfgoed wordt behouden en gekoppeld aan het leven van de lokale gemeenschap. De burgemeester ziet goede mogelijkheden deze ook in Russische context toe te passen.

HANDELSGEBOUWEN OP DE WOLGAHANDELSROUTE DWARS DOOR ROSTOV.